

משמר הלכה

שאלות ונידונים שהובאו בפני
מרת הגאון הגדול רבי משה מרדכי קארפ שליט"א

בס"ד, גליון י"ב | אדר תשפ"ו

נידוני המשמר

שו"ת המשמר

א

שאלה: מהו שיעור הנתינה למתנות לאביונים.

תשובה: במשנ"ב (סימן תרצ"ד ס"ב) כתב בשם הריטב"א דהשיעור הוא שווה פרוטה, אבל דעת רבינו הגריש"א זצ"ל דזה אינו חשוב כלל בזמנינו וצריך מתנה חשובה.

והנה ראייה גדולה לרבינו זצ"ל מהתרגום במגילה שתרגם על מתנות לאביונים (פ"ט כ"ב) "מעות דצדקתא מתנן דחשיבי", ולהדיא שצריך מתנה חשובה, וכן מצינו גם בשם רש"י [שו"ת רש"י סימן רצ"ג], "מצאתי בשם רבינו שלמה זצ"ל במעות פורים אין קצבה, כל מה שירצה האדם ליתן יתן, מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד ואחד יתן כפי עינו הטובה ומקורו בסיודור רב עמרם גאון שכתב בסדר פורים "אין קצבה, כל שמבקש כל אחד ואחד מישראל לתן יתן, מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד ואחד לפי עין שלו הוא נותן", והיינו דאין בזה שיעור אלא כל א' לפי ערכו לפי ערך הנותן [כמה שיש לו] והמקבל.

וביותר צריך לזהר ליתן לעני חלק יפה ומובחר כמ"ש בנימוקי יוסף (מגילה דף ז ע"א) "אם נותן לו תבשיל או מיני מאכל צריך שיתן לו מן המובחר שבסעודתו". וכן מצינו שכתב הרמב"ם ז"ל (בספר עבודה פרק אחרון בהלכות איסורי מזבח [ה"א]) וזהו לשונו "והוא הדין לכל דבר שהוא לשם האל הטוב והמטיב שיהיה מן המובחר ומן הטוב... האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלחנו, כיסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו. וכן הוא אומר [ויקרא ג'] כל חלב לה' ע"כ.

הפסיק בדיבור בשעת קריאת המגילה

השעה דברים אחרים, וכן נקט בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א קע"ו) ועוד ועיקר מה שחשש בשעה"צ בסימן קס"ז לכך שדיבור בשעת השומע כעונה זה סתירה לשומע כעונה זה מצד שדיבורו הוי הפסק באמצע הברכה ששומע, אך מצד הסח הדעת לא חשש שם כאשר כיון להדיא לצאת מהקורא.

אמנם אם בתוך כדי הקריאה חיסר כמה מילים והשלים וקרא לבדו אע"פ שהוא שומע תוך כדי את הש"ץ לא יצא יד"ח בשמיעתו משום שזה קריאה למפרע וקראה למפרע לא יצא שו"ע (סימן תר"ץ ס"ז) וישלים במהירות עד שישגי את הש"ץ.

ובעיקר דין שומע כעונה האם יוצא בשמיעה או או באמירתו האריכו בזה האחרונים ז"ל, וידוע בשם הגאון בעל צפת פנח שהטעם שנהגו הציבור לקרוא את עשרת בני המן בעצמם ובנשימה אחת הוא משום שאין יוצאים ידי מה שתקנו חז"ל לקרוא בנשימה אחת משום שלא מועיל שומע כעונה אלא רק למה שנוגע לעצם האמירה, ולכן הציבור חוזרים בעצמם לומר עשרת בני המן בנשימה אחת, וזה חידוש הואיל ואין כאן הלכה לעשות נשימה אחת רק חז"ל הצריכו לקרוא או לשמוע קריאה של נשימה אחת ולצאת בה בשומע כעונה כדי שיהא פרוסם לכך שנתלו כאחד וכן נראה בחיי אדם (כלל קנ"ה סכ"ב).

ובעיקר הנידון האם שומע כעונה יוצא בשמיעתו או באמירתו עיין בקהילות יעקב (ברכות סימן י"א) שהביא שזו פלוגתת הר"ן והריב"ש, דדעת הר"ן דהשומע הוי כשומע בע"פ ולריב"ש חשיב כשומע מתוך הכתב, ובשאלת יעב"ץ (סימן ע"ה) כתב כהר"ן דהוי כשומע בע"פ, ולסברא זו שפיר י"ל כביאור ה'צפת פנח' הנ"ל, אמנם לענ"ד אי"ז תלוי בזה, משום שהתקנה הייתה רק לצאת בקריאה שקראוה בנשימה אחת וכנ"ל, ובטעם הדבר שגם הציבור נהגו לקרוא עשרת בני המן בערוך השולחן כתב משום דהוי עיקר הישועה [ולא נראה כן מדברי הפוסקים שכתבו לומר רק את ד' פסוקי הגאולה], ובפשטות יש לפרש מנהגו דהואיל והחזן ממחר לקרוא בנשימה אחת ואין שומעים היטב כל מילה, וגם פעמים שלא עולה בידו לקרוא בנשימה אחת משו"ה נהגו לאומרו קודם הש"ץ דומיא דמש"כ המג"א (סימן תכ"ה סק"ח) לעניין הלל יעו"ש.

מעשה שהיה באשה שלא שמעה את הברכה על קריאת המגילה ומיד בתחילת הקריאה ברכה לעצמה תוך כדי שמיעת הקריאה האם יצאה יד"ח קריאת המגילה או לא, וכן מי שדיבר באמצע קריאת המגילה ולא השלים את המילים שהבעל קורא קרא אז, אך הוא שמע את הבעל קורא וכיוון לצאת ממנו, האם יצא יד"ח או לא.

בעיקר דין שומע כעונה ישנם כמה חילוקי דינים, יש אופנים שבהם הדין הוא לשמוע ואין צריך להיות כעונה ממש, ויש מקומות שצריך להיות כעונה ממש.

היכן שיש רק דין לשמוע, וכגון בקריאת התורה (וכדמשמע בביאור הלכה סימן קמ"א ס"ב) וכן בקריאת המגילה לנשים שמבואר ברמ"א (סימן תרפ"ט ס"ב) שיש לנשים רק דין שמיעה ולא קריאה, נראה דבאשה ששמעה תוך כדי שדיברה וכיוונה לצאת שיצאה יד"ח, כי זה שדיברה בתוך כדי השמיעה אי"ז סתירה לכך שמכוונת לצאת בשמיעתו.

אך ישנם מקומות שהדין הוא שצריך לקרוא בעצמו ממש, וכגון בקריאת המגילה לזכרים, ושם הוא יוצא בשומע כעונה, ויל"ד האם כאשר הוא מדבר תוך כדי שמיעתו האם זה סתירה לכך שהוא גם שומע כעונה באותו הזמן, וכדמשמע מלשון השעה"צ (קס"ז ס"ק מ"ג) וז"ל ומסתברא דאפילו אם יאמר שכוונתי אז בלבי לברכת המבשר גם כן לא יצא, כיון דמה שיוצא בשמיעה הוא רק מפני דשומע כעונה, וזה שייך דוקא כששותק וכ"ו.

אך יש בזה ב' דינים, יש אופן שהוא מדבר את אותו הדבר שאותו אומר הבעל קורא, שזה רואים במשנ"ב בהלכות קריאת המגילה (תר"צ סק"ג) ובסימן קפ"ג (ס"ק כ"ז כח) שהוא יוצא יד"ח, אך כתב המוש"ב שלכתחילה לא יקרא הכל בעצמו, וכאשר הוא מדבר דברים שונים מהש"ץ מבואר בשו"ע ומשנ"ב בהלכות ברכת כהנים (קכ"ח סי"ח וס"ק ס"ה) וקריאת התורה (קמ"א ס"ה וסק"ז) שמעיקר הדין לכתחילה אין לדבר דברים שונים, אך לגבי דיעבד, זה תלוי האם החסרון הוא משום הסח דעתו או משום שאם הוא מדבר אז זה סתירה לכך שהוא באותו הזמן גם שומע כעונה, ואע"פ שאם עניינו שכאשר הוא מדבר זה סתירה לשומע כעונה א"כ מה לי אם דיבר אותו הדבר ומה לי דבר אחר, וא"כ מוכח שמעיקר הדין יוצא יד"ח גם אם דיבר באותו

שו"ת המשמר

ב

שאלה: מסר כסף לגבאים לפני פורים בתורת פיקדון בכדי שימסור לאביון בפורים, האם צריך לברר האם בפועל הכסף נמסר לאביון או יכול לסמוך על חזקה שליח עושה שליחותו.

תשובה: שורש הנידון הוא משום שמצוות הפורים הם מדברי קבלה ויש שיטות שדברי קבלה דינו כדא' וכלשון השו"ע (בסימן תרצ"ו ס"ז) והמשנ"ב (ס"ט תרצ"ו) חשש לזה לגבי ספיקות, והנה מצינו בגמ' (עירובין דף ל"א) שניתן לסמוך על חזקה שליח עושה שליחותו רק בדברים דרבנן ולא בדא', ואם דברי קבלה כדא' לא ניתן לסמוך על חזקה שליח עושה שליחותו.

וכבר מצינו שדנו בזה האחרונים לגבי משלוח מנות, באחיעזר (ח"ג סימן ע"ג) מאריך לפלפל בזה, אך בשו"ת האלף לך שלמה (להגר"ש קלוגר זצ"ל סימן שפ"ג) כתב דהכא ניתן לסמוך על חזקה שליח עושה שליחותו ומשום שזה מילתא דעבידא לאיגלווי האם חבירו השיב לו משלוח מנות כנהוג או שיכול לשאול את חבירו, אמנם לכא' בזה עדיין לא העלנו ארוכה לענין מתנות לאביונים דהלא שם בד"כ אי"ז עבידא לאיגלווי.

והנה כשנותנים לגבאים של קופת ציבור בוודאי יש לסמוך דחזקה על הבי"ד והממונים שעושים שליחותם אך באמת אפילו השליח יחיד נראה דהכא יש לסמוך על השליח שעשה שליחותו ושאינו מהגמ' בעירובין הנ"ל, והטעם שכל מה שחזקה שליח עושה שליחותו לא מועיל בדא' זה רק באופן שהוא רוצה לפעול ולעשות מעשה על סמך עשיית השליח, למשל לסמוך על כך שהשליח הפריש מהכרי ולאכול ממנו, שכל ההיתר הנולד התחדש מכוח עשיית השליח וע"כ נצרך להגיע לדין חזקה שליח עושה שליחותו, וזה נאמר שבדא' לא סמכינן על זה, ומשא"כ הכא שהנידון הוא על קיום מעשה המצוה ודאי שניתן לסמוך על חזקה זו שהשליח עשה שליחותו, ומשום שכל מצוותו הוא לתת ולשלוח מנות ואת זה קיים וניתן לסמוך על השליח שהתקיים המעשה לגמרי וניתן לאביון או המנות למי שנשלח אליו (ובפרט במשלוח מנות שהמצוה היא לשלוח ובעצם זה ששלח הרי הוא קיים את מצותו).

וכן נראה מסתימת הפוסקים שאי"צ לחקור אחר השליח ולברר האם נתן (אמנם כל זה כאשר השליח גדול, אך אם השליח קטן לא ניתן לסמוך עליו ויש לברר האם אכן נתן).

מהדברים שנכתבו זה לעומת זה במגילה:

(א) ויאמר המלך להמן כו' והעם לעשות בו כטוב בעיניך.

(ב) ויקראו סופרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה המן אל אחשדרפני המלך ואל הפחות אשר על מדינה ומדינה ואל שרי עם ועם מדינה ומדינה וכתבה ועם ועם כלשונו ואל היהודים ככתבם וכלשונם ויכתב בשם המלך אחשורוש ויחתום בטבעת המלך.

(ג) וישלח ספרים ביד הרצים בסוסים רוכבי הרכש האחשתרנים בני הרמכים.

(ד) אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמוד על נפשם להשמיד להרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אותם טף ונשים ושללם לבזבז ביום אחד בכל מדינות המלך אחשורוש בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר.

(ה) פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים ולהיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם.

(ו) הרצים רוכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה.

(ז) ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

(ח) ויספר המן לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו.

(ט) ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים משתה ויום טוב ורבים מעמי הארץ מתייהדים.

(א) ויאמר המלך להמן כו' והעם לעשות בו כטוב בעיניך.

(ב) ויקראו סופרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו ויכתב ככל אשר צוה המן אל אחשדרפני המלך ואל הפחות אשר על מדינה ומדינה ואל שרי עם ועם מדינה ומדינה וכתבה ועם ועם כלשונו ואל היהודים ככתבם וכלשונם ויכתב בשם המלך אחשורוש נכתב ונחתם בטבעת המלך.

(ג) ונשלח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך.

(ד) להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלושה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבזבז.

(ה) פתשגן הכתב להנתן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה.

(ו) הרצים יצאו דחופים בדבר המלך והדת נתנה בשושן הבירה.

(ז) והעיר שושן נבוכה. ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה ויבא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק.

(ח) ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו.

(ט) ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים.

לפרטים:

0533116424

הודעה משמחת לתושבי הדרום

נפתח מוקד למכירת כל ספרי רבינו שליט"א בעיר אופקים

למעוניינים לקבל לדוא"ל

את חליפת המכתבים בין מרן רבינו שליט"א להגאון המפורסם רבי אריאל בוקוולד שליט"א

בגדרי סמוך ונראה למוקף חומה

וכן מכתבים ממרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

שלא נתפרסמו מעולם כ-30 עמודים

יש לפנות לאימייל: ms08979979@gmail.com